

**TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI
HUZURIDAGI ILMIY DARAJALAR BERUVCHI
DSC.03/10.12.2019.I.16.01 RAQAMLI ILMIY KENGASH**

TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI

**qo'lyozma huquqida
UDK: 336.2:6P2.15.7:338(575.1)**

ISMATOV XOLBUTA BEGMATOVICH

**SOLIQ SIYOSATI STRATEGIYASINI ISHLAB CHIQUVCHILAR VA AMALGA
OSHIRISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH**

08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit

**IQTISODIYOT FANLARI BO'YICHA FALSAFA DOKTORI (PhD)
ilmiy darajasini olish uchun yozilgan**

DISSYERTASIYA

**Ilmiy rahbar:
i.f.d. (DSc), professori. S.K.Xudoyqulov**

Toshkent – 2023-yil

MUNDARIJA

	KIRISH.....	3
I BOB.	SOLIQ SIYOSATI VA UNING STRATEGIYASINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI.....	13
1.1-§.	Soliq siyosati va strategiyasining ilmiy-nazariy mazmuni va yuzaga kelish iqtisodiy shart-sharoitlari.....	13
1.2-§.	Soliq siyosati va uning strategiyasiga oid ilmiy tadqiqotlar tahliliy sharhi.....	28
	Birinchi bob bo‘yicha xulosa.....	43
II BOB.	O‘ZBEKISTON SOLIQ SIYOSATI STRATEGIYASI VA TAKTIK YO‘NALISHLARINI ISHLAB CHIQISH, AMALGA OSHIRILISH HOLATI TAHLILI.....	46
2.1-§.	O‘zbekiston soliq tizimida soliq siyosati strategik maqsadlarning rivojlanish tahlili va joriy vaziyatning holati.....	46
2.2-§.	O‘zbekistonda soliq strategiyasi va taktikalarini ishlab chiqish hamda mexanizmlarining tahlili.....	70
2.3-§.	Soliq siyosati strategiyasi va uning taktik yo‘nalishlarining samaradorligini baholash.....	89
	Ikkinchi bob bo‘yicha xulosa.....	103
III BOB.	SOLIQ SIYOSATI STRATEGIYASINI ISHLAB CHIQISH VA AMALGA OSHIRISH JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	108
3.1-§.	Soliq siyosatini takomillashtirishning asosiy muammolari va nomutanosibliklari.....	108
3.2-§.	Yangi O‘zbekiston sharoitida o‘rta muddatli soliq siyosati strategiyasining konseptual yo‘nalishlari.....	127
	Uchinchi bob bo‘yicha xulosa.....	146
	XULOSA.....	149
	FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI.....	155
	ILOVALAR.....	158

KIRISH (falsafa doktori (PhD) dissertatsiya annotatsiyasi)

Dissertatsiya mavzusining dolzarbligi va zarurati.

Jahon amaliyotida davlat budjeti va soliq to'lovchilarning manfaatlari nuqtayi nazaridan to'g'ri va samarali soliq siyosati strategiyasi ishlab chiqish davlatning fiskal-budjet siyosatining samarasini ta'minlashning muhim omillaridan biri sifatida alohida ahamiyat berib kelinmoqda. "Xalqaro valyuta jamg'armasining hisob-kitoblariga ko'ra, rivojlanayotgan davlatlar iqtisodiyotida soliqlardan tushumlar YAIMning 15-25 foizini, iqtisodiyoti rivojlangan davlatlarda ushbu ko'rsatkich 40 foizni tashkil etadi. Ushbu tashkilotning tavsiyalariga ko'ra, ayrim daromadi past hamda bozor iqtisodiyotiga o'tayotgan davlatlarda oxirgi yigirma yillar oralig'ida soliq siyosatida islohotlar amalga oshirilishi natijasida soliq tushumlarining keskin o'sishi kuzatilganligi ham samarali soliq siyosati strategiyasini ishlab chiqish muhimligini ko'rsatmoqda"¹. Shunga ko'ra, jahon miqyosida soliq siyosati strategiyasini ishlab chiqish va amalga oshirish mexanizmlarini takomillashtirishga e'tibor qaratilmoqda.

Hozirda jahonda soliq siyosati strategiyasini ishlab chiqish va amalga oshirish mexanizmlarini takomillashtirishga yo'naltirilgan qator ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilmoqda. Soliq siyosati strategiyasi orqali inklyuziv o'sish sur'atlariga erishish, soliq tizimida daromadlarni oshirish qobiliyatini oshirish hamda davlat xarajatlarining barqarorligini ta'minlash, rivojlanayotgan davlatlarning fiskal siyosatini kuchaytirish, adolatli va inklyuziv soliq tizimini joriy etish, soliq siyosati strategiyasini ishlab chiqish va amalga oshirish mexanizmlarini takomillashtirishda raqamli platformalardan samarali foydalanish kabilar bu boradagi ilmiy tadqiqot ishlarining ustuvor yo'nalishlaridan hisoblanadi.

O'zbekistonda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining hozirgi bosqichida yangi mazmundagi strategik maqsadlarni belgilab beruvchi soliq siyosatini shakllantirish va amalga oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Soliq to'lovchilar faoliyatini rag'batlantirish, soliq yukini kamaytirib borish, adolatli soliq tamoyillariga asoslangan soliq tizimini yanada rivojlantirib borish yo'nalishida sezilarli

¹ <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2018/03/akitoby>

islohotlar amalga oshirish bu boradagi muhim vazifalardan hisoblanadi. Shu bilan birga bunday soliq siyosatining samaradorligini ta'minlashda, hali o'z yechimini kutayotgan ilmiy-amaliy muammolar ham mavjud. Jumladan, o'rta va uzoq yillarga mo'ljallangan budjet daromadlari, soliq siyosati strategiyasini tasdiqlab borish orqali transparent va barqaror soliq tizimini shakllantirish, soliq tavakkalchiliklarini baholash va ishonchlilik indeksleri mezonlari asosida segmentlash tizimini joriy qilish, soliq bazasini bozor narxidan kelib chiqqan holda hisoblashga bosqichma-bosqich o'tishga asoslangan soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish, quyi darajadagi vakolatlarni kengaytirish asosida mahalliy budjetlar mustaqilligini yanada oshirish, iqtisodiy faoliyat sohasida xufiyona aylanma hamda nazorat qilinmaydigan daromadlar ko'lamini qisqartirish kabi masalalarning yechimlariga bag'ishlangan ilmiy tadqiqot ishlarini yanada kuchaytirish taqozo etilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 18-iyuldagi PF-5116-son "Soliq ma'muriyatchiligini tubdan takomillashtirish, soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarning yig'iluvchanligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi, 2018-yil 29-iyundagi PF-5468-son "O'zbekiston Respublikasining soliq siyosatini takomillashtirish konsepsiyasi to'g'risida"gi, 2020-yil 30-oktyabrdagi PF-6098-son "Yashirin iqtisodiyotni qisqartirish va soliq organlari faoliyati samaradorligini oshirish bo'yicha tashkiliy chora-tadbirlar to'g'risida"gi, 2021-yil 15-sentyabrdagi PF-6314-son "Tadbirkorlik subyektlari uchun ma'muriy va soliq yukini yanada kamaytirish, biznesning qonuniy manfaatlarini himoya qilish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi, 2011-yil 4-apreldagi PF-4296-son "Tadbirkorlik subyektlarini tekshirishlarni yanada qisqartirish va ular faoliyatini nazorat qilishni tashkil etish tizimini takomillashtirish borasidagi qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi, farmonlari, 2019-yil 10-iyuldagi PQ-4389-son "Soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi, 2022-yil 13-sentyabrdagi PQ-374-son "Tadbirkorlik subyektlari faoliyatida tekshiruvlar o'tkazishni muvofiqlashtirish tartibini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorlari hamda mazkur sohaga tegishli boshqa